

АНТОН ПАВЛОВИЧ ЧЕХОВ

ГОДЕНИЦА

Превод от руски: Елка Хаджиева, —

chitanka.info

ГЛАВА 1

Беше към десет вечерта и над градината светеше пълна луна. В дома на Шумини току-що бе свършила вечерната литургия — правеха я по желание на баба Марфа Михайловна, и Надя, която беше излязла за минутка в градината, виждаше как в салона слагат масата за закуска и как баба ѝ с разкошната си копринена рокля се суети насам-натам; отец Андрей, протойерейт от катедралната църква, говореше нещо с майка ѝ Нина Ивановна, която през прозореца на вечерно осветление, кой знае защо, ѝ изглеждаше много млада; до тях стоеше Андрей Андреич, синът на отец Андрей, и внимателно слушаше.

В градината беше тихо, прохладно и по земята се стелеха тъмни неподвижни сенки. Чуваше се как нейде далеч, много далеч, навярно извън града, крякаха жаби. Усещаше се, че е май, милият май! Дишаш дълбоко и се отдаваш на мисълта, че не тук, а нейде под небето, над дърветата, далеч от града, в поля и гори се е разгърнал някакъв друг, пролетен живот, тайнствен, прекрасен, богат; свят, недостъпен за възприятията на слабия грешен човек. И сякаш без причина ти се ще да плачеш.

Надя беше вече на двадесет и три години; от шестнадесетгодишна мечтаеше да се задоми и най-сетне е годеница на Андрей Андреич, онзи същия, който е в салона; той ѝ харесваше, сватбата бе определена за седми юли, а пък тя не се радваше, спеше лошо, веселото ѝ настроение изчезна... От приземния етаж, където бе кухнята, през отворения прозорец се чуваше как там бързат, как тракат ножовете и хлопа летящата врата; миришеше на печена пуйка и на мариновани вишни. И, необяснимо защо, ѝ се струваше, че така ще бъде цял живот, без промяна, без край!

Някой излезе от вътре и се спря пред вратата; това е Александър Тимофеевич или просто Саша, техният гостенин, пристигнал от Москва преди десетина дни. Едно време при баба ѝ идваше за подаяние далечната им сродница Маря Петровна, обедняла дворянка, вдовица, дребничка, слабичка, болна. Саша беше неин син. Казваха, че

е талантлив художник, и когато майка му умря, баба ѝ за спасение на душата си го изпрати в Москва в Комисаровското училище; след година-две той се прехвърли в училището по живопис, учи там, кажи го петнадесет години, и завърши криво-ляво архитектурния отдел, но не се занимаваше с архитектура, а работеше в една московска литография. Идваше при баба ѝ почти всяко лято, обикновено много болен, за да си отпочине и да се поправи.

Сега беше със закопчан сюртук и износени панталони от дебел ленен плат с оръфани крачоли. Ризата му беше неогладена и целият изглеждаше един такъв, занемарен. Много слаб, с големи очи, с дълги костеливи пръсти, брадат, мрачен и все пак красив. С Шумини беше свикнал като с близки и се чувстваше у тях като у дома си. И стаята, в която живееше, отдавна наричаха стаята на Саша.

Застанал пред вратата, той видя Надя и тръгна към нея.

— Хубаво е тук у вас.

— Разбира се, че е хубаво. Да щете да постоите до есента.

— Да, изглежда, че така ще се наложи. Навярно ще прекарам у вас до септември.

Засмя се без причина и седна до нея.

— А пък аз седя и гледам мама — каза Надя. — Оттук изглежда толкова млада! То се знае, мама има слабости — добави тя, като помълча, — но е необикновена жена.

— Да, хубава е... — съгласи се Саша. — Майка ви е много добра и мила жена, по своему, разбира се, но... как да ви кажа? Днес рано сутринта влязох за малко в кухнята, а там четирите прислужнички спят направо на пода, няма кревати, вместо постелка — дрипи, смрад, дървеници, хлебарки... Същото, каквото беше и преди двадесет години, никаква промяна. Е, баба ви, на нея ѝ е простено, затова е и баба: а виж, майка ви, уж говори френски, участва в представления. Би трябвало да разбира.

Когато говореше, Саша протягаше пред събеседника си два дълги костеливи пръста.

— Отвикнал съм и всичко тук ми се струва диво — продължи той. — Един Господ знае защо никой нищо не работи. Маминка по цял ден се разхожда като някоя херцогиня, бабинка също нищо не работи, вие — също. И годеникът ви, Андрей Андреич, и той нищо не работи.

Надя беше чувала тези думи и миналата година, а като че ли и по-миналата и знаеше, че Саша не може да разсъждава другояче; по-преди те я размиваха, но сега, чудно защо, изпита досада.

— Всичко това е старо и отдавна ми е омръзнало — каза тя и стана. — Да бяхте измислили нещо по-ново.

Той се засмя и също стана и двамата тръгнаха към къщи. Тя, висока, красива, стройна, до Саша изглеждаше прекалено здрава и пременена; чувстваше това и ѝ беше жал за него и някак неловко.

— И говорите твърде много. Ето, току-що споменахте моя Андрей, но вие не го познавате.

— Моя Андрей... Не ме интересува вашият Андрей! За вашата младост ми е свидно.

Когато влязоха в салона, там вече сядаха да вечерят. Бабата, или както всички тук я наричаха бабинка, възпълна, некрасива, с гъсти вежди и с мустачки, приказваше високо и още по гласа ѝ и по начина на говорене личеше, че тя е господарката в дома. Нейна собственост бяха дюкянните на пазара и старинната къща с колоните, и овощната градина, но тя всяка сутрин се молеше да я запази Бог от разорение и при това плачеше. И снаха ѝ, Нина Ивановна, майката на Надя, светлоруса, силно пристегната, с *rinsepez* и с брилянти на всеки пръст; и отец Андрей, сух беззъб старец с такъв израз на лицето, сякаш се готви да разкаже нещо много смешно; и синът му, Андрей Андреич, годеникът на Надя, пълен и красив, с къдрава коса, приличащ на артист или на художник — и тримата говореха за хипнотизма.

— Тук за една седмица ще ми се поправиш — обърна се бабинка към Саша, — само повечко яж. На какво си заприличал! — въздъхна тя. — Не си за гледане! Съвсем като блудния син.

— Отеческого дара расточна богатство — рече отец Андрей бавно, със смеещи се очи, — с бессмисленними скоти пасохся окаянный...

— Обичам си аз моя татко — каза Андрей Андреич и потупа баща си по рамото. — Чудесен старец. Добър старец.

Всички замълчаха. Саша изведнъж се разсмя и притисна салфетката до устата си.

— Значи вие, Нина Ивановна, вярвате в хипнотизма? — попита отец Андрей.

— Не мога, разбира се, да твърдя, че вярвам — отговори тя, като придаде на лицето си сериозен, дори строг, израз, — но трябва да призная, че в природата има много тайнствени и неразбираеми неща.

— Напълно съм съгласен с вас, но все пак трябва да добавя от себе си, че вярата значително стеснява за нас областта на тайнственото.

Поднесоха голяма, много тлъста пуйка. Отец Андрей и Нина Ивановна продължаваха разговора си. Брилянтите по пръстите на Нина Ивановна святкаха, после в очите ѝ заблестяха сълзи, тя се развълнува.

— Не смея да споря с вас — каза тя, — но съгласете се, че в живота има толкова много неразрешими загадки!

— Нито една, дължен съм да ви уверя.

След вечерята Андрей Андреич свири на цигулка, а Нина Ивановна му акомпанираше на рояла. Преди десет години той беше завършил филологическия факултет, но никъде не работеше, нямаше определена професия и само понякога участваше в концерти с благотворителна цел; в града го наричаха артист.

Андрей Андреич свиреше; всички мълчаха и слушаха. На масата тихо шушнеша самоварът, ала само Саша пиеше чай. По-късно, когато удари дванадесет, неочаквано се скъса струна на цигулката; всички се засмяха, засуетиха се и започнаха да се сбогуват.

Надя изпрати годеника си и се прибра горе, където живееше с майка си (долния етаж заемаше бабинка). В салона започнаха да гасят лампите, а Саша все седеше и пиеше чай. Той винаги пиеше чай дълго, по московски, по шест-седем чаши една след друга. Когато се съблече и си легна, Надя още дълго чуваше как прислугата разтребва и как се кара баба ѝ. Най-сетне всичко затихна и само от време на време се чуваше как долу, в стаята си, басово покашлюва Саша.

ГЛАВА 2

Когато Надя се събуди, навярно приближаваше три часа, зазоряваше се. Неуде далеч почукваше пазачът. Не ѝ се спеше, леглото ѝ беше прекалено меко, неудобно. Както и през миналите майски нощи, седна и се замисли. А мислите ѝ бяха същите както предишната нощ, еднообразни, ненужни, натрапчиви — как Андрей Андреич започна да я ухажда и ѝ направи предложение, как тя се съгласи и после малко по малко оцени този добър и умен човек. Но, кой знае защо, сега, когато до сватбата оставаше не повече от месец, взе да се страхува, да се безпокои, сякаш я очакваше нещо неопределено, трудно.

„Тик-ток, тик-ток... — лениво чукаше пазачът. — Тик-ток...“

През големия старинен прозорец се виждаше градината, в дъното ѝ отрупаните с цвят люляци, сънени и посърнали от студеното; а мъглата, бяла, гъста, бавно плува към люляка, иска да го забули. По далечните дървета пограват сънени гарги.

— Господи, защо ми е толкова тежко!

Може би всяка годеница изпитва същото преди сватбата. Кой знае! Или това е влиянието на Саша? Но той вече няколко години поред като по книга ѝ говори все едно и също и изглежда наивен и странен. Защо все пак не ѝ излиза от ума? Защо?

Пазачът отдавна вече не чука. Под прозореца и в градината вдигнаха глъчка птиците, мъглата се разсея, пролетна светлина като усмивка озари всичко наоколо. Скоро цялата градина, приласкана и стоплена от слънцето, се съживи и капки роса като елмази заблестяха по листата; и старата, отдавна запусната градина изглеждаше в това утро млада и пременена.

Събуди се и бабинка. Саша се закашля с грубия си бас. Чуваше се как долу сложиха самовара и местеха столовете.

Часовете текат бавно. Надя отдавна вече е станала и се е разходила из градината, а все още е утро.

Ето я и Нина Ивановна, със зачервени очи, с чаша минерална вода. Тя се занимаваше със спиритизъм, с хомеопатия, много четеше, обичаше да поговори за съмненията, които я терзаеха, и на Надя ѝ се струваше, че всичко това крие в себе си дълбок, тайнствен смисъл. Целуна майка си и тръгна с нея.

— Защо си плакала, мамо?

— Снощи късно започнах да чета повест, в която се разказва за един старец и дъщеря му. Старецът е някъде на служба и в дъщерята се влюбва началникът. Не съм я дочела, но има едно място, където не можеш да не се разплачеш — каза Нина Ивановна и отпи от чашата. — Тази сутрин си го спомних и пак се разплаках.

— И на мен напоследък все ми е тъжно — рече Надя, като помълча. — Защо не мога да спя нощем?

— Не зная, мила. Когато аз не мога да спя, силно-силно стискам очи, ето така, и си представям Ана Каренина — как ходи и как говори, или пък нещо историческо, от древния свят...

Надя почувства, че майка ѝ не я разбира и не може да я разбере. Усети го за пръв път в живота си и дори ѝ стана страшно, изпита желание да се скрие; и се прибра в стаята си.

А в два часа седнаха да обядват. Беше сряда, постеше се и на бабинка поднесоха постен борш и платика с каша.

За да я ядоса, Саша ядеше и от своята блажна супа, и от постния борш. По време на обяда непрекъснато се шегуваше, но шегите му излизаха недодялани, все с поуки и никак не беше смешно, когато, преди да каже някоя духовитост, вдигаше нагоре много дългите си, костеливи като на мъртвец пръсти, а когато се сещаша, че е много болен, че може би малко му остава да живее, до сълзи им дожаляваше за него.

След обяда бабинка отиде в стаята си да почива. Нина Ивановна посвири на рояла, после и тя се прибра.

— Ах, мила Надя — започна Саша обикновения си следобеден разговор, — защо не ме послушате? Защо?

Тя се бе сгушила в старинното кресло, затворила очи, а той все крачеше бавно из стаята, от ъгъл до ъгъл.

— Защо не заминете да учите! Само просветените и праведниците са интересни, само те са нужни. Колкото повече са те, толкова по-скоро ще настъпи царството божие на земята. От вашия

град тогава камък няма да остане — всичко ще се преобърне, всичко ще се измени като по чудо. И ще има тук грамадни великолепни сгради, чудесни градини, фонтани, необикновени, забележителни хора... Но главното не е това. Главното е, че тълпата, такава каквато съществува сега, това зло тогава няма да го има, защото всеки човек ще вярва и всеки ще знае за какво живее, и нито един няма да търси опора в тълпата. Мила, гълъбче, заминете! Покажете на всички, че този застинал, сив, грешен живот ви е омръзнал. Покажете го поне на себе си!

— Не може, Саша. Аз ще се женя. Е, глупости! На кого е нужно това?

Излязоха в градината, поразходиха се.

— Все пак, мила моя, трябва да вникнете, трябва да разберете колко нечист, колко безнравствен е този ваш празен живот — продължи Саша. — Не разбирате ли, че щом вие с вашата майка и вашата бабинка нищо не вършите, значи за вас работи някой друг, вие погубвате нечий чужд живот, нима това е честно и не е долно?

Надя искаше да каже: „Да, така е“, искаше да каже, че разбира, но очите ѝ се напълниха със сълзи, тя изведнъж притихна, цялата се сви и се затвори в себе си.

Надвечер дойде Андрей Андреич и както обикновено дълго свири на цигулка. Беше неразговорчив и навярно затова обичаше цигулката, защото, докато свиреше, можеше да мълчи. В единадесет, като си отиваше, вече с палто, прегърна Надя и започна жадно да я целува по лицето, раменете, ръцете.

— Скъпа, мила моя, прекрасна!... — шепнеше той. — О, колко съм щастлив! Луд съм от възторг!

А на нея ѝ се струваше, че отдавна, много отдавна вече е чувала тези думи или ги е чела някъде... в роман, стар, орфан, отдавна захвърлен.

В гостната Саша седеше на масата и пиеше чай, сложил чинийката на разперените си дълги пръсти; бабинка редеше пасианс, Нина Ивановна четеше. Пламъчето в кандилцето пращеше и всичко изглеждаше спокойно, благополучно. Надя каза лека нощ и се прибра горе, легна си и веднага заспа. Но както и миналата нощ, се събуди преди зори. Не ѝ се спеше, на душата ѝ беше тревожно, тежко. Седеше, опряла глава на коленете си, и мислеше за своя годеник, за сватбата...

Кой знае защо, си спомни, че майка ѝ не бе обичала покойния си съпруг и сега нямаше нищо, живееше в пълна зависимост от свекърва си, от бабинка. Колкото и да мислеше, не можеше да проумее защо досега я бе смятала особена, изключителна, защо не бе съзирала в нея обикновената нещастна жена.

И Саша долу не спеше — чуваше се как кашля. Странен, наивен човек, мислеше си Надя, и в мечтите му, във всички тези чудесни градини и необикновени фонтани има нещо нелепо; но защо наивността му, дори тази нелепост са толкова прекрасни, ето на, само като си помисли, че може да отиде да учи, и цялото ѝ сърце потръпна, обзе я чувство на радост и възторг.

— По-добре да не мисля, по-добре да не мисля... — шепнеше тя. — Не бива да мисля за това.

„Тик-ток... — чукаше пазачът нейде далеч. — Тик-ток... тик-ток...“

ГЛАВА 3

В средата на юни Саша изведнъж се отегчи и започна да се стяга за Москва.

— Не мога да живея в този град — говореше той мрачно. — Ни водопровод, ни канализация! Гнус ме е да седна да обядвам: в кухнята невъобразима мръсотия...

— Но почакай, блудни сине — утешаваше го бабинка, кой знае защо, шепнешком, — на седми е сватбата!

— Не искам.

— Нали щеше да стоиш до септември!

— А сега вече не искам. Трябва да работя!

Лятото се случи влажно и студено, дърветата бяха мокри, всичко в градината изглеждаше неприветливо, унило, човек наистина изпитваше желание да работи. Из къщата, долу и горе, се чуваха непознати женски гласове, в стаята на бабинка тракаше шевна машина: бързаха с чеиза. Само шубите от зестрата на Надя бяха шест и най-евтината от тях според думите на баба й струваше триста рубли. Суетнята дразнеше Саша, той седеше в стаята си и се ядосваше; все пак го склониха да остане и той даде дума, че няма да замине по-рано от първи юли.

Времето минаваше бързо. На Петровден следобед Андрей Андреич се запъти с Надя по улица „Московская“ да разгледат още веднъж двуетажната къща, наета и отдавна приготвена за младоженците, но засега само горният ѝ етаж бе подреден. В салона — блестящ паркет, виенски столове, роял, пюпитър за цигулка. Миришеше на боя. На стената в златна рамка — голяма картина, рисувана с маслени бои: гола дама и до нея лилава ваза с отчупена дръжка.

— Чудесна картина — продума Андрей Андреич и от уважение въздъхна. — На художника Шишмачовски е.

После влязоха в гостната — кръгла маса, диван и кресла, тапицирани с ярък син плат. Над дивана имаше голяма фотография на

отец Андрей с калимавка и ордени. После минаха в столовата с бюфета, после в спалнята; в полумрака се виждаха два кревата един до друг, навярно когато са нареждали спалнята, са предполагали, че тук винаги ще бъде много хубаво и че другояче не може да е. Андрей Андреич водеше Надя по стайте и през всичкото време я държеше през кръста; а тя се чувстваше слаба, виновна, ненавиждаше всички тези стаи, кревати, кресла, приляваше ѝ от голата дама. Съзнаваше, че е разлюбила Андрей Андреич или може би никога не го бе обичала; но как да му каже, на кого да каже и защо, не разбираше и не можеше да разбере, въпреки че по цели дни, по цели нощи мислеше все за това... Той я държеше през кръста, говореше ѝ така нежно и скромно, беше толкова щастлив, като се разхождаше из тази своя къща; а тя във всичко виждаше само пошлост, глупава, наивна, непоносима пошлост и ръката му, която я обгръщаше през кръста, ѝ се струваше твърда и студена като обръч. Всяка минута беше готова да избяга, да се разридае, да се хвърли през прозореца. Андрей Андреич я заведе в банята, докосна крана, монтиран в стената, и изведнъж потече вода.

— Как е, а? — рече той и се разсмя. — Поръчах да поставят на тавана казан за сто кофи и сега ние с теб ще имаме вода.

Поразходиха се из двора, после излязоха на улицата и наеха файтон. Вдигнаха се гъсти облаци прах, като че ли всеки миг щеше да завали.

— Не ти ли е студено? — попита Андрей Андреич, присвил очи от праха.

Тя не отвърна.

— Снощи Саша, помниш ли, ме упрекна, че нищо не работя — продължи след малко той. — Да, прав е! Напълно прав! Нищо не работя и не мога да работя. А кажи ми, скъпа моя? Защо ми е толкова противна дори мисълта, че е възможно някой ден да лепна на челото си кокарда и да стана чиновник? Защо ми е толкова неприятно, когато видя адвокат или учител по латински, или член на управата? О, майчице Рус! О, майчице Рус, колко много са ония, които още тежат на гърба ти ненужни и безполезни! Колко много са такива като мен, майчице многострадална.

И обобщаваше своето безделие, виждаше в него знамение на времето.

— Като се оженим — продължи той, — ще идем заедно на село, скъпа моя, там ще работим! Ще си купим малко парче земя с овощна градина, край река, ще се трудим, ще наблюдаваме живота... О, колко хубаво ще бъде!

Свали шапката си и косата му се развяваше от вятъра, а тя го слушаше и си мислеше: „Боже, искам да се прибера у дома! Боже!“ Почти пред тяхната къща настигнаха отец Андрей.

— А ето и баща ми! — зарадва се Андрей Андреич и размаха шапката си. — Наистина обичам баща си — каза той, като плащаше на файтонджията. — Чудесен старец. Добър старец.

Надя се прибра ядосана, прилошаваше ѝ, като си представеше, че цяла вечер ще имат гости, ще трябва да ги занимава, да се усмихва, да слуша цигулката, да слуша всякакви глупости и да говори само за сватбата. Баба ѝ, важна, натруфена с копринената си рокля, надменна, каквато беше винаги пред гости, седеше до самовара. Влезе отец Андрей с хитрата си усмивка.

— Имам удоволствието и благодатната утеха да ви видя в добро здраве — каза той на бабинка и беше трудно да се разбере дали се шегуваше, или говореше сериозно.

ГЛАВА 4

Вятърът удряше в прозорците, по покрива; чуваше се свистене, а в печката домашният дух жално и тъжно тананикаше своята песен. Минаваше полунощ. Всички си бяха легнали, но никой не спеше и на Надя все ѝ се струваше, че долу някой свири на цигулка. Нещо рязко изтрака, навярно се откачи капак на прозорец. След минута влезе Нина Ивановна по нощница със свещ в ръка.

— Какво изтрака, Надя?

Със сплетени на плитка коси, плахо усмихната, в тази бурна нощ майка ѝ изглеждаше по-стара, по-некрасива и дребна. Надя си спомни как доскоро я смяташе за изключителна жена и с гордост слушаше думите ѝ; а сега дори не можеше да си го спомни; всичко, което ѝ идваше на ум, беше жалко, ненужно.

В печката забоботи пеене на няколко баса и дори ѝ се счу: „Аах, Боо-же мой!“ Надя седна в леглото, изведнъж вкопчи пръсти в косата си и заплака:

— Мамо, мамо, мила моя, ако знаеш какво става с мен! Моля те, много те моля, позволи ми да замина! Много те моля!

— Къде? — нищо не разбра Нина Ивановна и седна на леглото ѝ.
— Къде искаш да заминеш?

Надя дълго плака, не можеше да изрече нито дума.

— Позволи ми да замина от тук! — каза тя най-сетне. — Сватба не трябва да има и няма да има, разбери! Не обичам този човек... Дори не мога да говоря за него.

— Не, мила моя, не — страшно уплашена, бързо заприказва Нина Ивановна. — Успокой се, това е от лошото настроение. Ще ти мине. Случва се. Навярно си се спречкала с Андрей, но влюбените се карат за развлечение.

— Иди си, мамо, иди си! — зариде Надя.

— Да — каза Нина Ивановна след минута. — До вчера беше дете, малко момиченце, а сега вече си годеница. В природата съществува постоянен обмен на веществата. Няма и да забележиш как

и ти ще станеш майка и баба и ще имаш също такава опърничава дъщеря.

— Мила, миличка моя, ти нали си умна и си нещастна — каза Надя, — ти си много нещастна, защо говориш пошлости? За Бога, защо?

Нина Ивановна искаше да каже нещо, но не можа да промълви нито дума, изхлипа и си отиде в стаята. Басовете в печката пак забоботиха, изведнъж стана страшно. Надя скочи от леглото и бързо отиде при майка си. Нина Ивановна лежеше със зачервени очи, завита с небесносин юрган, и държеше книга.

— Мамо, послушай ме — започна Надя. — Моля те, вникни и разбери! Разбери колко жалък и унизителен е нашият живот. Очите ми се отвориха, сега всичко виждам. И какво представлява твоят Андрей Андреич? Та той не е умен, мамо! Господи, Боже мой! Разбери, мамо, той е глупав!

Нина Ивановна поривисто седна.

— Ти и баба ти ме съсипвате! — изхлипа тя. — Аз искам да живея! Да живея! — повтори тя и два пъти се удари с юмрук в гърдите. — Дайте ми свобода! Аз съм още млада, искам да живея, а вие направихте от мен бабичка!...

Заплака горчиво, легна, сви се на кълбо под юргана и изглеждаше толкова малка, жалка, глупавичка. Надя се върна в стаята си, облече се, седна до прозореца и зачака утрото. Цяла нощ седя и мисли, а някой отвън чукаше по капака на прозореца и подсвиркваше.

На сутринта бабинка се оплакваше, че през нощта вятърът обрулил всички ябълки в градината и счупил една стара слива. Беше сиво, мътно, безрадостно, просто ти идеше да запалиш огън; всички се оплакваха, че им е студено, а дъждът чукаше по стъклата. След чая Надя влезе при Саша и без да каже дума, се отпусна на колене в ъгъла до креслото му и закри лицето си с ръце.

— Какво има? — попита Саша.

— Не мога повече... — промълви тя. — Не разбирам, не проумявам как съм могла да живея тук досега! Презирам годеника си, презирам целия този празен, безсмислен живот...

— Е, е... — продума Саша, без да разбира още какво става. — Добре де... това е хубаво.

— Този живот ми е опротивял — продължи Надя. — Тук не мога да живея нито ден повече. Още утре ще замина. Вземете ме със себе си, за Бога!

Цяла минута Саша я гледа учуден; най-сетне разбра и се зарадва като дете. Размаха ръце и започна да потропва с пантофите си, сякаш танцуваше от радост.

— Великолепно! — потъркваше той ръце. — Боже, колко е хубаво!

А тя го гледаше, без да мига, с големи влюбени очи, като омагьосана, очакваше, че ей сега ще ѝ каже нещо значително и безкрайно важно; той още нищо не ѝ бе казал, но вече ѝ се струваше, че пред нея се разкрива нещо ново и просторно, което не е знаела до днес, и го гледаше, изпълнена с очакване, готова на всичко, дори да умре.

— Утре заминавам — каза Саша, като помисли малко, — а вие ще дойдете на гарата да ме изпратите... Багажа ви ще взема в своя куфар и билет ще ви купя; при третия звънец ще влезете във вагона — и ще потеглим. Заедно ще пътуваме до Москва, а от там вие ще продължите за Петербург. Паспорт имате ли?

— Имам.

— Кълна ви се, няма да съжелявате и няма да се разкайвате — каза Саша с увлечение. — Ще заминете, ще учите, а после — каквото ви донесе съдбата. Когато промените живота си, всичко ще бъде друго. Трябва да промените живота си, а останалото не е важно. И така, утре заминаваме, нали?

— О, да! За Бога!

На Надя ѝ се струваше, че е много развълнувана, че на душата ѝ е тежко както никога досега, че докато замине, все ще страда и напрегнато ще мисли; но щом се качи в стаята си и полегна на леглото, веднага заспа и спа дълбоко чак до вечерта с мокро от сълзи лице, усмихната.

ГЛАВА 5

Пратиха за файтон. Надя, вече с шапка и палто, се качи горе, за да погледне още веднъж майка си и всичко свое; постоя в стаята си до леглото, още топло, озърна се наоколо, после отиде тихо при майка си. Нина Ивановна спеше, в стаята бе тихо. Надя я целуна и оправи косата ѝ, постоя минута-две... После с бавни стъпки слезе долу.

Вън валеше силен дъжд. Файтонът, с вдигнат гюрук, целият мокър, чакаше пред входа.

— Надя, няма да има място за двама ви — каза баба ѝ, когато прислугата започна да подрежда куфарите. — И как ти се ще в такова време да го изпращаш! Я си стой къщи. Виж какъв дъжд!

Надя искаше да каже нещо и не можа. Ето, Саша ѝ помогна да се качи, зави краката ѝ с шала. Ето, и той седна до нея.

— На добър час, Саша! Господ да те благослови! — викаше от стъпалата баба ѝ. — И да ни пишеш от Москва.

— Добре. Сбогом, бабинко!

— Да бди над теб царицата небесна!

— Ама че временце! — каза Саша.

Едва тогава Надя заплака. Сега вече знаеше със сигурност, че ще замине, а докато се сбогуваше с баба си и гледаше майка си, все още не ѝ се вярваше. Сбогом, град! И изведнъж си спомни всичко: и Андрей, и баща му, и новата къща, и голата дама с вазата; и всичко това вече не я плашеше, не я потискаше, а беше наивно, дребно и се отдалечаваше все повече и повече. Когато седнаха във вагона и влакът тръгна, цялото минало, такова голямо и сериозно, се сви на топчица, а се разгръщаше грамадното, просторно бъдеще, което досега беше едва различимо. Дъждът трополеше по прозорците на вагона, виждаше се само зелено поле, мяркаха се телеграфни стълбове с птици по жиците и изведнъж дъхът ѝ секна от радост: осъзна, че заминава на свобода, заминава да учи, а то е равносилно на онова, което някога, много отдавна се е наричало „да отидеш казак“. Тя се смееше и плачеше и се молеше на Бога.

— Нищо, нищо! — усмихваше се Саша. — Нищо, нищо!

ГЛАВА 6

Мина есента, след нея и зимата. Надя се беше много затъжила за майка си и баба си, мислеше за Саша. Писмата от къщи идваха спокойни, добри и като че всичко беше вече простено и забравено. През май, след изпитите, здрава, весела, взе влака за дома, но слезе в Москва, за да се види със Саша. Той си беше същият като миналото лято: брадат, рошав и все с онзи сюртук и ленените панталони, очите му все така големи и прекрасни; изглеждаше болнав, измъчен, бе се състарил, отслабнал и все покашлюваше. И, кой знае защо, й се стори невзрачен, провинциален.

— Боже мой, Надя пристигнала! — весело се засмя той. — Мила моя, пиленцето ми!

Поседяха в литографията, където беше задимено и силно, до задушаване миришеше на туш и бои; после отидоха в неговата стая — и тук беше задимено, непочиствано; на масата до изстиналия самовар имаше нацърбена чиния с някаква потъмняла хартийка и навсякъде — по масата, по пода — умрели мухи. И тук по всичко личеше, че Саша не беше уредил личния си живот, караше, както дойде, напълно пренебрегваше удобствата и ако някой му заговореше за неговото лично щастие, за неговия личен живот, за любов към него, нищо нямаше да разбере и само щеше да се засмее.

— Всичко мина благополучно — разказваше припряно Надя. — През есента мама идва при мен в Петербург, разправя, че баба не ми се сърди, а само често влизала в моята стая и прекръствала стените.

Саша гледаше весело, но кашляше и гласът му трепереше. Надя се взираше в него и не разбираше дали бе сериозно болен, или само тъй й се струваше.

— Саша, скъпи мой — каза тя, — но вие сте болен!

— Не, няма ми нищо. Болен съм, но немного...

— Ах, Боже мой — разтревожи се Надя, — защо не се лекувате, защо не пазите здравето си? Скъпи мой, мили Саша! — каза тя, от очите й бликнаха сълзи и, кой знае защо, във въображението й

изникнаха и Андрей Андреич, и голата дама с вазата, и цялото ѝ минало, което сега ѝ се струваше далечно като детството; и заплака, защото Саша вече не ѝ изглеждаше такъв необикновен, интелигентен и интересен, както миналата година. — Мили Саша, вие сте много, много болен. Какво да направя, за да не бъдете така бледен и слаб? Толкова съм ви задължена! Не можете дори да си представите колко много направихте за мен, добри ми Саша! Сега всъщност вие сте ми най-близкият, най-скъп човек.

Поседяха, поговориха; но след като Надя бе прекарала зимата в Петербург, от Саша, от думите и усмивката му, от цялата му фигура лъхаше нещо отживяло, старомодно, отдавна отминало и може би вече погребано.

— Вдругиден ще замина за Волга — каза Саша, — после искам известно време да пия кумис. С мен тръгва и един приятел с жена си. Тя е удивителен човек; все я убеждавам, уговарям я да иде да учи. Искам коренно да промени живота си.

Поговориха и тръгнаха за гарата. Саша я нагости с чай и ябълки; а когато влакът потегли и той усмихнат ѝ махаше с кърпа, дори по краката му личеше, че е много болен и едва ли ще живее дълго.

Надя пристигна в родния си град по пладне. От гарата до дома гледаше от файтона улиците и те ѝ се струваха много широки, а къщите — малки, схлупени; хора нямаше, срещна само немеца акордьор с избелялото палто. И всички къщи сякаш бяха покрити с прах. Бабинка, вече съвсем остаряла, все така възпълна и некрасива, я прегърна и дълго плака, притиснала лице към рамото ѝ, без да може да се откъсне. И Нина Ивановна, състарена и погрозняла, цялата беше някак посърнала, но все тъй пристегната и брилянтите блестяха на пръстите ѝ.

— Мила моя! — говореше тя цялата разтреперана. — Мила моя!

После седяха и мълком плакаха. Навярно и бабинка, и майка ѝ разбираха, че миналото си е отишло завинаги и безвъзвратно: нямаха вече нито положение в обществото, нито някогашната почит, нито правото да канят гости; така става, когато посред лекия, безгрижен живот изведнъж през нощта нахълта полиция, направи обиск и се окаже, че стопанинът на дома е извършил разхищения, фалшификации — и тогава прощавай навеки, лек, безгрижен живот!

Надя се качи горе и видя все същото легло, същите прозорци с бели наивни завески, а през прозорците същата градина, обляна от слънце, весела, шумна. Попипа масата си, поседя замислена. Наобядва се хубаво и пи чай с вкусна прясна сметана, но нещо липсваше, стаите ѝ се струваха пусти, таваните — ниски. Вечерта си легна, зави се и, кой знае защо, беше ѝ смешно да лежи в това топло и много меко легло.

За минутка дойде Нина Ивановна, седна, както сядат виновните, плахо, озъртайки се.

— Е, как си, Надя? — попита тя, като помълча малко. — Доволна ли си? Много ли си доволна?

— Доволна съм, мамо.

Нина Ивановна стана и я прекръсти, прекръсти и прозорците.

— А аз, както виждаш, станах религиозна — каза тя. — Знаеш, сега се занимавам с философия и все мисля, мисля... И много неща вече са ми ясни като ден. Смятам, че преди всичко целия живот трябва да възприемаме като през призма.

— Мамо, а как е баба със здравето?

— Струва ми се, че е добре. Когато вие със Саша заминахте и получихме телеграмата ти, тя, щом я прочете, се свлече; три дни лежа неподвижно. После непрекъснато се молеше на Бога и плачеше. А сега е добре.

Стана и се разходи из стаята.

„Тик-ток... — чукаше пазачът. — Тик-ток, тик-ток...“

— Преди всичко целия живот трябва да възприемаме като през призма — повтори тя, — с други думи, в съзнанието ни животът трябва да се разлага на най-простите си елементи като на седемте основни цвята и всеки елемент да се изучава поотделно.

Какво друго каза Нина Ивановна и кога си отиде, Надя не чу, защото заспа.

Мина май, настъпи юни. Надя посвикна у дома. Баба ѝ шеташе около самовара, въздишайки дълбоко. Вечер Нина Ивановна разказваше за своята философия; тя все така живееше тук като храненица и за всяка копейка трябваше да се обръща към свекърва си. В къщата беше пълно с мухи и сякаш таваните в стаите ставаха все по-ниски и по-ниски. Бабинка и Нина Ивановна не излизаха от страх да не срещнат отец Андрей и Андрей Андреич. Надя ходеше из градината,

по улицата, гледаше къщите, сивите стобори и ѝ се струваше, че всичко в града отдавна вече е остаряло, отживяло и само чака края си или началото на нещо младо, свежо. О, да настъпи по-скоро този нов, ясен живот, когато ще можеш открито и смело да гледаш в очите съдбата си, да съзнаваш, че си прав, да бъдеш весел, свободен! А този живот рано или късно ще настъпи! Тогава от бабината ѝ къща — където четирите прислужнички не може да живеят другояче освен в една стая, в сутерена, в мръсотията — няма да остане и следа, ще я забравят и никой няма да си спомня за нея. Само момчетията от съседния двор развличаха Надя; те чукаха по стобора, когато се разхождаше из градината, и ѝ се присмиваха:

— Годеницата! Годеницата!

Получиха писмо от Саша от Саратов. С веселия си танцуващ почерк той пишеше, че пътешествието по Волга излязло много сполучливо, но в Саратов се поразболял, загубил гласа си и вече две седмици лежи в болницата. Надя разбра какво означаваше това, и я обзе предчувствие, равносилно на увереност. Беше ѝ неприятно, че предчувствието и мисълта за Саша не я вълнуват така, както преди. Страстно искаше да живее, да се върне в Петербург и познанството със Саша сега вече ѝ изглеждаше мило, но далечно, далечно минало! Цяла нощ не спа, на сутринта седеше на прозореца и все се заслушваше. И наистина долу се чува гласове, разтревожена, баба ѝ бързо започна да пита нещо. После някой заплака... Когато слезе долу, бабинка стоеше в ъгъла и се молеше, лицето ѝ беше зачервено от плач. На масата имаше телеграма.

Надя дълго снова из стаята, заслушана в плача на бабинка, после взе телеграмата, прочете я. Съобщаваха им, че вчера сутринта в Саратов е починал от туберкулоза Александър Тимофеич — или просто Саша.

Баба ѝ и Нина Ивановна отидоха в църквата да поръчат панихида, а Надя още дълго ходи из стаите и мислеше. Ясно съзнаваше, че животът ѝ коренно се е променил, както искаше Саша, че тук е самотна, чужда, ненужна и че всичко тук ѝ е ненужно, всичко предишно се е откъснало от нея и е изчезнало, сякаш е изгоряло, а вятърът е разпилял пепелта му. Влезе в стаята на Саша и постоя там.

„Прощавай, мили Саша!“ — мислеше си тя и пред себе си виждаше живот нов, широк, просторен и този живот, още неясен,

пълен с тайни, я привличаше и зовеше.

Отиде горе да си приготви багажа, а на другия ден сутринта се сбогува със своите и бодра, весела напусна града — както ѝ се струваше, завинаги.

1903

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.